

### З'ЯСУВАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ МОДЕЛІ НАУКИ І ДИСЦИПЛІНИ

*У статті розглядаються підходи до з'ясування співвідношення змісту і дидактичної моделі навчальної дисципліни вищого педагогічного закладу моделі науки, зокрема, тих дисциплін, які наближають до усвідомлення громадянських цінностей педагогічної професії, сприяють формуванню як професійних компетентностей, так і загальної освіченості майбутнього вчителя.*

**Ключові слова:** модель, дидактична модель, модель науки, модель дисципліни.

Інтегративні процеси зближення реформування освіти України з освітніми системами країн зарубіжжя безпосередньо пов'язані з пошуком ефективних шляхів і методів модернізації змісту діяльності загальної і професійної освіти. З огляду на важливість формування особистісних і професійних компетентностей, виступає пріоритетним завдання концептуальності з'ясування дидактичної моделі науки і дисципліни.

Соціальна та політична атмосфера дедалі більше переконують, що важливим об'єднувальним феноменом в Україні повинні бути культура, інтелігентність, громадянськість, освіченість, особистісні, національні, загальнолюдські державні та світові цінності – імперативи, які забезпечуються через освітній простір.

Відтак, кожна гуманітарна дисципліна, її зміст, основи розглядаються, передусім як ознака загальнолюдської і національної культури, а освіта як універсальна цінність, важлива функція держави. Суспільство потребує професіоналів, котрі поєднуюватимуть у собі духовні і практичні надбання. Але професіоналізм і освіченість працівника як найбільш суттєві ознаки особистості виявилися недостатньо затребуваними суспільством. Перебуваючи навіть у духовному вакуумі, вчитель може замислитися, а чи потрібне знання тієї чи іншої науки гуманітарного напрямку.

У пам'яті світової культури про тирольського поета Адольфа Піхлера залишилися лише чотири рядки. У наближеному перекладі їх зміст такий: "Лише той молодий, хто знаходиться у процесі становлення, навіть, якщо у нього сиве волосся! Але той, хто захолюнув, окам'янів, окопався, занурився у свою епоху, може прямувати в могилу". Знання генезису суспільних, гуманітарних, зокрема філософської, історичної, психолого-педагогічних наук, сприяє процесу становлення цінностей особистості, а отже, її розвитку.

Названі науки сприяють історико-педагогічній, педагогічній освіченості вчителя, становленню загальної духовної культури, сприйняттю і усвідомленню освіти як особистісної і суспільної цінності.

У контексті Законів України про вищу школу, про наукову і науково-технічну діяльність передбачувано йдеться про якісно нову дидактичну модель науки і навчальної дисципліни, професійної підготовки, з якісно новою структурою, з новим системно утворювальним чинником зорієнтованістю на формування компетентностей. Особливе місце в цій моделі посідає сукупність знань про людину і суспільство. Якщо образ світу, універсум для студента залишається незмінним, то це ознака відставання освіченості від навченості. Передусім слід зауважити на культурологічність дисциплін, їх спрямованість

більше на освіченість, ніж на навченість. Саме так її слід розуміти. Методологія – принципи, логічні форми, структура і техніка досліджень, що сприяють пізнанню суті предмета та інтерпретації фактичних даних. При з'ясуванні проблем історії, філософії, етики, історії педагогіки все це повинно бути помножене на переконання, що наука – не компендіум відомостей, а особлива форма мислення. Використовуючи ще й сьогодні, через брак першоджерел, фактологічно зміст радянських джерел, хрестоматій та підручників, ми враховуємо, що та загальна методологія була прикриттям, під яким розвивались соціологічні, культурологічні дослідження, зокрема, психолого-педагогічні, історико-педагогічні та інші проблеми.

Як відомо, концепція – це системне подання окремого предмета або явища, що сприяє його розумінню, виявленню ідей його побудови.

Разом з дисциплінами суспільствознавчого, гуманітарного циклу для вчителя історія філософії, історія освіти розкривають проблему соціокультурної детермінації виховних систем, обумовленості їх відмінностей і змін. Історія педагогіки як навчальна дисципліна спрямована не лише на “професійну свідомість”, але не менше на “спеціалізовану свідомість”. “Спеціалізована свідомість” передбачає формування базових структур професійної діяльності. Постійний розвиток професії у процесі самовдосконалення людини стає її потребою.

Інноваційність сучасної підготовки спеціаліста, серед інших проблем, передбачає і змістові. Педагогічна освіта не може ігнорувати успадковані цінності – наукові, морально-етичні. Вони є внутрішнім стрижнем і базою формування професійних. Зміст і характер професійної підготовки накладаються не лише на детермінанти вже існуючих особистих цінностей, але й на фактори самоусвідомлення досвіду. Педагогічні традиції, їх актуалізація можуть надавати змісту, характеру, спрямуванню освіти як консервативності, так і модерну. Використання традицій, що підкреслюють гуманістичні функції педагогічної професії, моделі діяльнісного оволодіння учнями здобутками культури сприяють створенню в державі єдиного освітнього простору, використанню педагогічних закладів як професійної субкультури суспільства, наближають до усвідомлення громадянських цінностей педагогічної професії, стають внеском у систему інноваційного становлення спеціаліста.

Педагогічна освіта через складники професійної підготовки враховує специфіку школи, що, в свою чергу, проінтегрує особливості традиціоналізму і модернізму, доведені сьогодні іноді до ступеня їхньої поляризації. Зміст теорії та історії педагогіки і шляхи його засвоєння орієнтують, що вчитель працюватиме, насамперед, на забезпечення базових знань, використовуючи традиційні методи навчання та виховання і нові технології.

Характер та зміст підготовки майбутнього вчителя визначають традиційні класичні курси з теорії та історії педагогіки, які структуровані через використання знань методології, філософії, історії, аксіології, культурології тощо. Технологія вивчення класичного змісту передбачає засвоєння суміжних технологій: методики виховання, методики вивчення дисциплін, педагогічної майстерності, педагогічної творчості, педагогічного менеджменту, педагогіки вищої школи, науково-педагогічного брокерства, педагогічного управління, науково-педагогічного брокерства, етичних проблем, педагогічного дослідження тощо.

При вивченні важливо дотримуватись гармонійно пропорційного його структурування – класичний варіант (дидактика, теорія виховання, історія та філософія освіти і думки) і динамічний варіант (методика підготовки вчителя, теорія про природу людини, мораль і освіту)

Сучасний зміст психолого-педагогічної підготовки повинен підпорядковуватися потребі інтеграції вітчизняного реформування змісту і форм педагогічної освіти з глобальними світовими освітніми імперативами. Вчитель має враховувати, що ми живемо

в епоху відновлення ідеалів і становлення державності, реставрації, осмислення, творчого сприйняття матеріальних і духовних цінностей минулого. Тому завданням гуманітарної дисципліни є відтворення зв'язку між змістом, формою і методами навчання та виховання і соціально-економічними, культурними умовами життя суспільства.

Розглядаючи освіту і виховання поколінь, слід намагатися бачити саме покоління, ставлення конкретного суспільства до молоді. Приклад демонстрував В. О. Сухомлинський, який розглядав дитинство як важливий період життя, а не підготовку до майбутнього життя.

Основа загальнолюдського підходу в педагогіці структурується навколо принципу природо відповідності.

До історії освіти необхідно підходити з громадянських позицій, що дозволяють розглядати окремі її аспекти через призму патріотизму. Впродовж років виховувались ідеологічно виправдовувані типи патріотизму ("державний", "імперський", "оборонний"), де пріоритетним був не індивід, а держава. Сьогодні молодь не завжди сприймає державу як цілісність. Успіхи і проблеми держави нерідко вбачають не в проблемі інтегральної її міцності, а у відмінностях нашого життя від життя в інших країнах. Попереднє розуміння патріотизму втрачають актуальність, а громадянський патріотизм, загальнолюдський, державний, національний і концептуально, і практично не опрацьовані ще до рівня динамічного усвідомлення і засвоєння. Тому ускладнюється і завдання вчителя.

Перспективною тенденцією сучасної педагогічної науки є цілісний підхід до навчання і виховання. Відповідно, акцентується спрямованість системи набутих знань на формування професійно значущих якостей майбутнього вчителя, серед яких одне з чільних місць належить творчій самостійності суб'єкта навчання.

Педагогічна освіта виступає гарантом відродження української освітньої традиції. Історія педагогіки разом з історією, гуманітарно-філософською культурою допоможе освоїти безмежний вітчизняний і світовий простір етнічних культур, оволодіти базовим компонентом світоглядно-орієнтованих знань.

Зміст, спрямування і характер вивчення дисципліни передбачають реалізацію аксіологічного змісту педагогічної освіти, в основі якого орієнтації (національні і загальнолюдські), притаманні народу, його історії, менталітету, а також вартісні особливості педагогічної діяльності. В історії і європейської, і української освіти, думки і моралі значиться чимало незатребуваних ідей. Зміст психолого-педагогічної підготовки залежить від положень про загальнолюдські, громадянські, соціальні і національні особливості змісту професійної підготовки, в акцентації на сутність, аксіологічний підхід при вивченні педагогічних явищ, процесів та їх генезису в умовах розвитку різних суспільств, у реалізації технології особистісно орієнтованої моделі підготовки майбутнього вчителя.

Кожна людина є людиною культури, "своєї специфічної культури, що змінюється у часі і просторі". Теоретично кожне суспільство очікує, що саме вчитель має відповідати еталону культурної людини.

Визначення рівня підготовленості випускника за вмінням приймати рішення ставить завдання збагатити його знаннями, створити умови для розумової діяльності з індексом високої моралі і загальнолюдської культури.

Сучасна педагогічна наука не пов'язана з релігією, але віддалено кореспондується з християнськими принципами. Я. Коменський, Й. Песталоцці, А. Дістервег, Г. Сковорода, М. Пирогов, К. Ушинський, Т. Шевченко та ін. усвідомлювали високість релігійно-морального ідеалу, створеного стародавнім християнським світом. На відміну від наукової педагогіки, православна педагогіка акцентує на вдосконаленні духовного стану особистості.

В. Зеньківський наголошував, що "душепопечение" є частиною суті церкви і турботою про дітей і підлітків. Церква, як і школа, підтримує потребу в соціалізації

особистості, організації природної соборності людей. При інтегративному вивченні соціології, культурології, педагогіки, історії педагогіки можна досягти більшого переконання про неповторність особистості межі і глибини громадянських і особистісних цінностей.

Учитель повинен мати високий рівень не лише професійної, а й загальної підготовки. Загальна освіта означає не безмежне знання основ наук, а здібність до цілісного мислення, що охоплює інтегративність окремих галузей знання. Вчитель інтегрує у своїй практичній діяльності різні галузі наукових знань. Це забезпечує розуміння й ефективність навчання учнів, здатність розв'язувати економічні і соціальні проблеми.

Осмыслити концепцію національного в сучасній освіті нам знову ж таки допоможе інтеграція історичних, соціологічних, філософських та філологічних знань. Студенти, які знайомі з постаттю визначного вченого енциклопедиста М. Драгоманова в галузі історичних чи літературознавчих знань, обов'язково виділять для себе і проаналізують його погляди на освіту, культуру, релігію.

Методологічні засади наукового мислення у процесі вивчення проблем повинні збігатися з методологічними засадами сучасного гуманістичного мислення. Ідею пристосування особистості, лабільності її в сучасних соціально-економічних умовах слід характеризувати як позитивну. Але за умови, якщо це не буде пряме пристосовництво до суспільних відносин, не буде насильством особистості над собою.

Антропологічна традиція освіти має тривалу історію. В історії української філософсько-педагогічної думки суттєве значення має антропологічна рефлексія в творчості Г. Сковороди, М. Гоголя, П. Юркевича, В. Зеньковського, К. Ушинського та ін. на основі аналізу їхньої спадщини, в контексті філософсько-антропологічного осмислення освітньо-виховного процесу, узагальнено основні антропологічні положення про діалектику внутрішнього і зовнішнього світу людини. Проблема антропологізму привертає увагу й сучасних вітчизняних і російських педагогів. Наукові розвідки того чи іншого аспекту антропологізму в контексті освітніх змін викликали появу зразків його практичного впровадження в школі (В. Сухомлинський, О. Захаренко, Ш. Амонашвілі та ін.). Необхідність реалізації антропологічного підходу в освіті посилюється завданнями гуманізації освіти, яка повинна спиратися на методологічні й аксіологічні основи антропологізму.

Антропологізм дає можливість розглядати суспільство як форму спільного життя людей в особистісному вимірі, а людину як високоорганізовану біопсихосоціальну духовну істоту.

Основоположником педагогічної антропології слід вважати К. Ушинського, до якого педагогіка розглядалася як наука, що не мала відношення до біологічної природи людини, а була лише зібранням порад і рекомендацій. Основою педагогіки Ушинський вважав такі науки, як анатомія, фізіологія, психологія, соціально-історичні науки, що надають принципову можливість пізнання природи людини як істоти діяльної, котра динамічно розвивається під впливом середовища й виховання. "Якщо педагогіка хоче виховати людину в усіх відношеннях, то вона повинна спочатку пізнати її також у всіх відношеннях" – стверджував К. Ушинський. У працях "Педагогічна антропологія" (1867-1868), "Вопрос о душе в его современном состоянии" (1866) розкриває питання методології психології.

Як у філософії іде переосмислення вивчення проблем з позицій людини як системоутворювального фактора, так і вивчення педагогіки та історії педагогіки повинне іти з нових "людських" позицій. Суспільство і освітяни повинні зважати, що життя змінило дитину. Умови інформованості, демократизації, матеріального і духовного рівня розширили зміст її інтересів, можливостей, а зміст навчання і методи не змогли врахувати діалектику змін і не допустити вакууму, який утворився.

У висвітленні проблем людини перевага все-ще надається загальносоціологічному підходу, згідно з яким людство домінує над людиною, а біосоціальному феномену надається менше уваги, і це піддає сумніву автентичність міркувань і рекомендацій щодо “людського чинника” в освітянській діяльності.

Суспільство і вчитель визначають, що має стати змістом базової освіти: традиційний підбір дисциплін чи навчання універсальним методам пізнання і перетворення світу. На ці питання є відповіді в історії радянської, сучасної, вітчизняної і зарубіжної школи. Завдання полягає в умілому відборі, оцінці, конкретному застосуванні досвіду.

У революційні (1917-1921) роки тривав активний пошук нової школи як у східних, так і західних регіонах України. Зразу ж після приходу до влади Центральної Ради (17-20 березня 1917 року) найбільш свідомі громадяни і, насамперед, інтелігенція (І. Стешенко, Г. Шерстюк, С. Черкасенко, Ю. Сірій, С. Русова, Я. Чепіга, Т. Лубенець, І. Огієнко, П. Холодний та ін.) активно включилися в творення національного шкільництва.

В основу управління освітою було покладено такі головні засади, як забезпечення вільного розвитку освіти усім народам та децентралізація управління освітою із забезпеченням єдності в освітній справі. Але українська інтелігенція не була готова свідомо підтримати і очолити цей рух. Тому він закінчився закріпленням в освіті радянської ідеології.

Пошуки підходів до розгляду історико-педагогічної проблематики та, відповідно, її вивчення, обумовлюються необхідністю перебудови викладання усіх педагогічних дисциплін. Це вимагає розгляду історії вітчизняної і зарубіжної педагогіки в контексті світової історії цивілізації. Водночас, слід не втратити жодної зернини тієї педагогічної спадщини, на яку багаті регіони України.

Український освітній досвід формувався на перехресті світів – цивілізацій, не об’єднаних світоглядними засадами, цінностями, традиціями як внутрішньою типологією розвитку. Як суспільний, так і педагогічний досвід були позбавлені єдиного - загального культурологічного ареалу.

Педагогічна традиція подається у формах, що співвідносяться із сучасним станом інтелектуальності (цивілізаційності – за визначенням Тойнбі, В. Корнетова,) суспільства, як і традиції інших галузей суспільного життя (економіки, політики, права, науки, мистецтва, релігії).

Оприсутненість педагогічної традиції може бути чинником під час розгляду вітчизняної історії освіти чи педагогічної думки, як феномена духовної культури, як складової світового процесу історико-культурного розвитку. Педагогічна традиція не зникає, навіть не деформується із зміною ідеологічних основ, а лише трансформується.

Врахування педагогічної традиції, як соціокультурної і освітньої домінанти, дозволить визначити інноваційні процеси, які відбувалися в історії світового та вітчизняного простору, персоніфіковані новації, розвиток теоретичних основ освіти.

Зміст програм, спрямування і характер вивчення передбачає реалізацію аксіологічного змісту педагогічної освіти, в основі якого орієнтації (національні і загальнолюдські), притаманні народу, його історії, менталітету, а також ціннісні особливості педагогічної діяльності.

Зміст педагогічної підготовки орієнтує на використання інноваційного компоненту педагогічних та історико-педагогічних знань, альтернативний розгляд педагогічних концепцій, педагогічних проблем та явищ.

Виховання й освіта в Україні та зарубіжних країнах у різні історичні епохи, вплив на них матеріальних і духовних інваріантів суспільного життя, місце освіти і виховання у процесі загального розвитку молоді, педагогічні теорії, виховання засобами народної педагогіки, церковно-релігійна освіта та духовно-моральне виховання – це, загалом, те, що передбачає охопити зміст педагогіки та історії педагогіки. Дотримання

концептуальності з'ясування моделей дисциплін окремих педагогічних явищ, концепцій забезпечить можливість виявити зразки педагогічного досвіду минулого, що заслуговують на використання у сучасній освітній практиці.

Опрацювання навчального процесу через врахування структуро творчих основ науки передбачає створення передумови для виявлення витоків і розвитку педагогічних традицій, а також наявності їх в актуалізованому варіанті сьогодні.

### **Використана література:**

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття / Віктор Андрущенко. – К. : Знання України, 2011. – 1099 с.
2. Вовк Л. П. Історія освіти і педагогіки у загальній, методологічній і професійній культурі майбутнього вчителя: посібник-коментар із пропедевтики вивчення історії педагогіки / Л. П. Вовк. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 332 с.
3. Вовк Л. П. Педагогічне Шевченкознавства : науково-публіцистичне видання / Л. П. Вовк. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 38 с.
4. Вовк Л. П. Українсько-російський словник навчально-педагогічних понять і термінів : методичний посібник / Л. П. Вовк та ін. – К. : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2012. – 320 с.
5. Вовк Л. П. Training Teachers of English in Ukraine / Л. П. Вовк // Academic Days of Timișoara: Language Education Today / edited by Georgeta Rata. – Romania : Cambridge Scholars Publishing, Romania, 2011. – P. 482-490.
6. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.). Хрестоматія. – К. : Науковий світ, 2003. – 418 с.

### **Referances:**

1. *Andrushhenko V. P. Svitanok Yevropy` : Problema formuvannya novogo uchy`telya dlya ob`yednanoyi Yevropy` XXI stolittya / Viktor Andrushhenko. – K. : Znannya Ukrayiny`, 2011. – 1099 s.*
2. *Vovk L. P. Istoriya osvity` i pedagogiky` u zagal`nij, metodologichnij i profesijnij kul`turi majbutn`ogo vchy`telya: posibny`k-komentar iz propedevty`ky` vy`vchennya istoriyi pedagogiky` / L. P. Vovk. – K. : Vy`d-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2012. – 332 s.*
3. *Vovk L. P. Pedagogichne Shevchenkoznavstva: naukovu-publicy`sty`chne vy`dannya / L. P. Vovk. – K. : Vy`d-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2014. – 38 s.*
4. *Vovk L. P. Ukrayins`ko-rosijs`ky`j slovny`k navchal`no-pedagogichny`x ponyat` i terminiv: metody`chny`j posibny`k / L. P. Vovk ta in. – K. : Nacional`ny`j pedagogichny`j universy`tet imeni M. P. Dragomanova, 2012. – 320 s.*
5. *Vovk L. P. Training Teachers of English in Ukraine / L. P. Vovk // Academic Days of Timișoara: Language Education Today / edited by Georgeta Rata. – Romania : Cambridge Scholars Publishing, Romania, 2011. – P. 482-490.*
6. *Malovidomi pershodzherela ukrayins`koyi pedagogiky` (druga polovy`na XIX-XX st.). Xrestomatiya. – K. : Naukovy`j svit, 2003. – 418 s.*

#### **Вовк Л. П. Выяснение дидактичной модели науки и дисциплины.**

*В статье рассматриваются подходы к выяснению соотношения содержания и дидактичной модели учебной дисциплины высшего педагогического заведения модели науки, в частности тех дисциплин, которые приближают к осознанию гражданских ценностей педагогической профессии, способствуют формированию как профессиональных компетентностей, так и общей образованности будущего учителя.*

**Ключевые слова:** модель, дидактичная модель, модель науки, модель дисциплины.

#### **Vovk L. P. Finding out of didactics model of science and discipline.**

*In the article approaches to ascertain the value of content and didactic model of discipline of higher educational institutions of science models, especially those disciplines that bring awareness to civic values teaching profession, contribute to the formation of both professional competence and the general education of future teachers.*

**Keywords:** model, didactics model, science model, model of discipline